

УДК 141.7:330

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.65.31>

«ЕКОНОМІЧНА ЛЮДИНА» ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПОГЛЯДАХ УКРАЇНСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ

Ігор Усатюк

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

*вул. Старопортофранківська, 26, 65200, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0009-0007-4249-4861>*

Оксана Петінова

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

*вул. Старопортофранківська, 26, 65200, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1871-1201>*

Розвиток та діяльність людини в контексті економічної діяльності є однією з найважливіших засад як добробуту кожної людини, так і держави та сталості життя соціуму загалом. У зв'язку з цим важливим є дослідження ролі економічної людини в контексті розвитку суспільства. Вивчення феномену економічної людини поряд із західними філософами-економістами досліджували і українські філософи-економісти, які аналізували «економічну» людину з різних точок зору. З плином часу концепція економічної людини постійно змінюється, але загалом між собою борються два підходи – «економічна людина» як індивідуаліст та «економічна людина» в рамках суспільних відносин. **Мета та завдання.** Метою статті є аналіз підходів до вивчення «економічної» людини з позицій українських філософів-економістів. **Методи дослідження.** З метою досягнення поставленої мети використовувались такі науково-дослідницькі методи: метод аналізу і синтезу, метод аналогії та порівняння, метод систематизації. **Результати дослідження.** Відповідно до змін суспільно-економічних моделей, які панували в тій чи іншій епоху, змінювались і підходи до вивчення економічної людини. Вони пройшли трансформацію від егоїзму та всебічного розвитку людини-працівника у Середньовіччі до розвитку підприємницьких здібностей, часткового володіння правами на засоби виробництва, фактичного перетворення працівника на оператора комп'ютерної програми, яка керує процесом виробництва у сьогоденні. Проведений аналіз засвідчує, що уявлення про «економічну людину» впродовж історії зазнавали істотної еволюції, відображаючи зміну соціально-економічних моделей, форм господарювання та світоглядних орієнтацій суспільства. Від ранніх уявлень, у яких економічна діяльність людини тісно пов'язувалася з моральними чеснотами, працею як формою служіння спільному благу та підпорядкованістю приватних інтересів суспільним, поступово відбувався перехід до раціоналістичних моделей, що акцентували увагу на індивідуальній вигоді, підприємницькій ініціативі та економічній ефективності. Водночас жоден із цих підходів не може вважатися вичерпним, оскільки людська природа не зводиться до суто економічних мотивацій. Отже, «економічна людина» в українській філософсько-економічній традиції постає як вільний, працьовитий і морально відповідальний суб'єкт, здатний до творчої діяльності та свідомого вибору. Такий підхід не лише розширює методологічні горизонти економічної теорії, а і створює підґрунтя для формування сучасних моделей економічного розвитку, орієнтованих на людину, її гідність і довготривалу суспільну перспективу.

Ключові слова: «економічна людина», творча діяльність, підприємництво, засоби виробництва, егоїзм, праця, конкуренція, трудові та суспільні відносини, розподіл праці, філософія економіки, антропологічний феномен, економічна діяльність.

© Усатюк І., Петінова О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Вступ. Економічне життя людини постійно еволюціонує, набуваючи нових форм і змістових акцентів. Особливо інтенсивно цей процес проявляється у XXI столітті, коли інформаційні технології, цифрові платформи та глобальні ринки істотно трансформують способи виробництва, обміну і споживання. Унаслідок цього змін зазнають й інші сфери життєдіяльності, на які прямо чи опосередковано впливає економіка, зокрема зайнятість, побут, життєвий уклад, структура потреб людини, культура, система цінностей як індивіда, так і суспільства загалом, а також політичне життя, адже політика нерідко постає продовженням економіки, а в окремих випадках – навпаки. У цьому контексті особливої актуальності набуває філософія економіки та бізнесу, яка зосереджується не лише на аналізі економічних процесів як таких, а насамперед на осмисленні людини як суб'єкта економічної діяльності, носія раціональності, ціннісних орієнтацій, моральних установок і відповідальності. Саме в межах філософії економіки та бізнесу постає питання про природу економічної мотивації, сенси праці, співвідношення прибутку й етики, індивідуального інтересу та суспільного блага, що дозволяє розглядати економіку не лише як систему виробничо-фінансових відносин, а як складний соціокультурний феномен. Сучасні трансформації економічного життя зумовлюють зміну форм трудових відносин, професійної структури суспільства та вимог до фахової підготовки працівників. Зростає роль безперервної освіти, професійної мобільності, володіння іноземними мовами та здатності до адаптації в умовах динамічного ринку праці. Водночас економічна діяльність людини залишається ключовим джерелом формування доходу, який, проходячи механізми перерозподілу, впливає на рівень як особистого добробуту, так і загального соціального комфорту та розвитку інфраструктури.

Не залишалася осторонь цих процесів і українська філософсько-економічна думка. Українські мислителі у своїх працях зверталися до аналізу «економічної людини», її поведінкових моделей, мотиваційних чинників і ціннісних засад, осмислюючи економічну суб'єктність у ширшому філософському, соціальному та культурному контексті. Саме це зумовлює актуальність філософсько-економічного аналізу концепту «економічна людина» в поглядах українських мислителів. Свої дослідження вони почали ще з XV ст.

Виклад основного матеріалу. Економічна людина постає не як механічна сукупність економічних потреб чи інтересів, а як теоретична модель суб'єкта економічної діяльності, що відображає певний тип раціональності, мотивації та поведінкових стратегій у системі господарських відносин. У межах економічної теорії цей концепт фіксує здатність індивіда до усвідомленого вибору, цілепокладання та оптимізації ресурсів, а також поєднання в ньому ролей працівника й власника. Водночас така інтерпретація не вичерпує багатомірності людської природи, що зумовлює необхідність звернення до філософсько-антропологічного виміру аналізу. З позицій філософської антропології людина розглядається як цілісна істота, в якій економічні мотиви переплітаються з культурними, моральними, соціальними та екзистенційними чинниками. Економічна діяльність у цьому контексті постає не лише як інструмент задоволення матеріальних потреб, а як форма самореалізації, соціальної комунікації та утвердження суб'єктності людини у світі. Тому «економічна людина» втрачає статус універсальної та надчасової моделі й постає як історично й культурно зумовлений образ людини, сформований у межах певного типу суспільних відносин.

Філософсько-антропологічний підхід дозволяє критично переосмислити класичну модель раціонального економічного індивіда, виявивши її обмеженість і редукціонізм. Людська раціональність виявляється не абсолютною, а контекстуальною; економічні рішення залежать не лише від прагнення до максимізації вигоди, а й від ціннісних орієнтацій, соціальних норм, традицій, ідентичності та етичних уявлень. Саме тому у сучасній

філософії економіки та бізнесу зростає інтерес до проблеми економічної суб'єктності як складного антропологічного феномена. Еволюція уявлень про економічну людину тісно пов'язана з трансформаціями соціально-економічних відносин і способів організації праці, що відбуваються у конкретному історичному контексті. У цьому процесі важливу роль відіграють світоглядні та культурні чинники, які визначають уявлення про сенс праці, власності, успіху та відповідальності. Не залишаються осторонь цих теоретичних пошуків і українські вчені, які у своїх працях звертаються до осмислення економічної людини крізь призму філософської антропології, соціальної філософії та етики.

Аналіз поглядів українських мислителів-економістів дає змогу виявити специфіку національної філософсько-економічної традиції, в якій економічна людина постає не лише як раціональний агент ринку, а як соціально відповідальний, культурно вкорінений і ціннісно зорієнтований суб'єкт економічної діяльності. Так, ще на початку XV ст. Станіслав Оріховський-Роксолан (1513–1567 рр.) на противагу ідеям А. Сміта наголошував, що приватновласницькі інтереси особи є похідними та мають підпорядковане значення порівняно із загальним, суспільним інтересом; він вважав, що основою розвитку суспільства та особисто «економічної» людини має бути справедливість, допомога бідним, а не лише гроші. Мислитель осуджував примноження приватного добра за рахунок громадського і високо оцінював турботу багатих про своїх підлеглих, у зв'язку з цим виступав за встановлення оптимальних податків для всіх категорій громадян (за яких сплата частини прибутку не перешкоджала б розумному нагромадженню нерухомого майна).

Ще одним з видатних філософів, який виступав за розвиток рівноправної, чесної «економічної» людини, був Іван Гізель (1600–1683 рр.), який вважав неприйнятним встановлення надмірних повинностей для забезпечення власного паразитичного споживання, неприпустимими незаконні методи збагачення завдяки встановленню високих несправедливих цін, спекуляції називав злочинними, закликав берегти державне добро, боротися з лихварями.

Ректор Києво-Могилянської академії Феофан Прокопович (1681–1736 рр.) відстоював ідеї меркантилізму та називав розвинуту економіку запорукою загального добробуту і злагоди у суспільстві. Прагнучи розкрити рушійні сили діяльності людей, особливо в економічній сфері, стверджував, що такими силами є передусім потреби (кожна людина працює задля чогось, а бажане спонукає її до дії), що втілюються в меті (всі діють із певною метою), що відрізняє людину від тварини; вважав, що місце людини у суспільстві, зокрема економічних відносинах, визначають не привілеї, а чесна праця; засуджував аморальні методи збагачення, розкрадання громадських прибутків. Наголошував, що «економічна» людина повинна бути працьовитою, бадьорою, забезпечувати добре господарювання. Семен Десницький (1740–1789 рр.) вважав, що приватна власність призводить до поступового заперечення людинолюбства, що закони не повинні відбивати бажання до праці, про потребу забезпечення вигод для селян з боку поміщиків і визначення для них певного виду власності, про доцільність різних видів податків залежно від рівня багатства (зменшення їх для бідних верств населення), уникнення монополій та ін. Яків Козельський (1729–1795 рр.), філософ-просвітник, вважав працю єдиним джерелом багатства, розмежував необхідну і додаткову працю селянина і ремісника. Першу він назвав «зрівняною» (вона залишалась у виробників), другу – «дарунковою», оскільки вона безоплатно віддавалась власникам засобів виробництва, в тому числі землі. Його погляди просякнуті гуманізмом, він відстоював право людини на продукт своєї праці, на власність загалом, на необхідність створення суспільства рівноправних людей, де не існує гноблення і ненависті, про невиснажливу працю як основу добробуту (обстоював запровадження 8-годинного

робочого дня), про оподаткування багатих та ін. Видатний український філософ Григорій Сковорода (1722–1794 рр.) порівнював суспільство з машиною, якою править божественна сила, а тому воно є всесвітньою Божою економікою. Найбільша цінність в економіці – час і праця, а символ людини-трудівника – працююча бджола. Аналізуючи сутність людини, сенс її життя та щастя, він використовував принцип суперечності. Так, двома основними сторонами людської сутності він вважав внутрішню (тобто духовну і правдиву) і зовнішню (матеріальну або тілесну) та стверджував, що життя людини є передусім процесом її духовного розвитку і має прагнути насамперед до морального вдосконалення. Збагачення, споживання матеріальних благ не може бути метою життя, нею може бути лише праця за покликанням відповідно до природних нахилів людини. «Економічна» людина має бути своєрідним елементом годинникового механізму – «суспільства саду», а першопричиною всього є природа, яку Сковорода розглядав як блаженну в людині сутність, що зміцнює працю, перетворює її на насолоду. Він пропагував рівність усіх видів праці, якщо «вони відповідають природі людини», засуджував гонитву за доходами, паразитизм, марнотратство, дармоїдство, віддаючи перевагу прагненню до знань. Філософ-статистик Дмитро Журавський (1810–1856 рр.) вважав необхідними ліквідацію кріпацтва і надання йому землі без викупу у власність. Він доводив, що вільна наймана праця більше ніж утричі продуктивніша від праці кріпаків, і розвиватися «економічна» людина може лише як вільний працівник [1; 7].

Відомий український економіст і теоретик права Михайло Балудянський (1769–1847 рр.) також виступав за вільну «економічну» людину, зокрема за скасування кріпосного права, за надання державним селянам землі на правах спадкової та безстрокової оренди, обстоював необхідність розвитку фабрик і мануфактур, вільну працю на них вільних робітників, доцільність державного контролю в окремих галузях економіки. Мислитель вважав, що тільки «економічна» людина та її праця створює блага, а всі інші елементи впливають з головного, що капітал приводить у рух праця [6]. Михайло Туган-Барановський (1865–1919 рр.) під час розгляду економічної людини вважав за необхідне враховувати такий чинник, як загальнолюдська моральність, основний принцип якої – рівноцінність кожної людської особистості. Моральні та етичні начала дають змогу розглядати економічну людину не з погляду тієї чи іншої соціальної групи, а з погляду інтересів людини взагалі [2; 5]. Михайло Вольський (1834–1876 рр.) у спеціальній праці «Завдання політичної економії та її співвідношення з іншими науками» стверджував, що для успішного розвитку економічної науки та набуття нею належної ролі необхідно точно визначити її предмет і окреслити те коло питань, яке входить до її компетенції. На його думку, предметом економічної теорії є «економічна» людина та її праця із суспільного погляду, яка охоплює всі сфери матеріальної і духовної людської діяльності. Він розглядав політичну економію як науку насамперед про людину та її діяльність, спрямовану на задоволення матеріальних і духовних потреб.

На особливу увагу заслуговує українська філософсько-економічна думка кінця XIX – початку XX ст., репрезентована іменами Сергія Подолинського (1850–1891 рр.) та Миколи Руденка (1920–2004 рр.). Цікаві ідеї спостерігаються в праці Сергія Подолинського «Праця людини і її ставлення до розподілу енергії». Вони демонструють новітній підхід у методології досліджень, який пізніше буде названий системним підходом [3]. Складниками системи, яку вибудовує вчений, є суб'єкт, об'єкт та Всесвіт загалом. Ці складники є тісно взаємопов'язаними. Ключовим елементом системи є такий об'єкт, як енергія. Досліджуючи його, Сергій Подолинський виходить з того, що сума всесвітньої (вселенської) енергії є незмінною величиною. Водночас в окремих частинах Всесвіту енергія розподілена нерівномірно,

що зумовлює тенденцію до повсюдного її урівноваження та поступового розсіювання. Суб'єктом виступає окрема «економічна» людина, наділена інтелектом, чи людство загалом, який здатний впливати на рух та накопичення енергії. Вплив людини на енергетичні потоки (взаємодія суб'єкта та об'єкта) здійснюється опосередковано через працю і буває, на думку філософа, двох типів: сприятливий, коли праця слугує джерелом забезпечення індивідуального та суспільного збагачення та економічного зростання; несприятливий, що трактується вченим як розкрадання енергії. Сергій Подолинський вважав, що істинним збагаченням людини як космічної істоти може бути і насправді є лише той обсяг сонячної енергії, який вона має можливість накопичити, зберегти та використати з метою задоволення матеріальних і духовних потреб. Як філософ-економіст Сергій Подолинський подає новітню інтерпретацію людської сутності, розглядаючи людину як космічну істоту, наділену інтелектом, що здатна збільшити обсяги енергії на поверхні Землі. Він запропонував ідею антиентропійних функцій індивідів та суспільних інститутів, праця яких забезпечує, з одного боку, накопичення енергії, а з іншого – захист енергії від розсіювання [3].

Подальший внесок у розвиток української філософсько-економічної думки робить Микола Руденко (1920–2004 рр.). Вважаючи і доктрину сталінізму-ленінізму, і вчення А. Сміта догматичними та концептуально помилковими, він ставить перед собою завдання на основі їх критичного осмислення виявити «природні закони економічного життя». Робить це український мислитель, як видно з його праць «Гносис та сучасність (Архітектура Всесвіту)» та «Енергія прогресу», на засадах ідей фізичної економії та синтезу знань зі сфери економіки, філософії, космології, фізики, математики та інших наук. Миколу Руденка цікавить питання, що є рушійною силою цивілізаційного розвитку, джерелом прогресу. Ключовим поняттям у системі поглядів вченого є поняття енергії прогресу. Він розглядає «економічну» людину як єдність фізичного та духовного – це той «фундамент», на якому вчений вибудовує цілісну архітектуру Всесвіту, майстерно «вписуючи» в неї людину [4]. Керуючись ідеями Сергія Подолинського щодо взаємодії суб'єкта (людини, людства загалом) та об'єкта (енергії), Микола Руденко розглядає енергію як прояв впливу суб'єкта на «економічну» людину. Цим суб'єктом у мислителя постає Духоматерія або Першотворець (Бог). Вчений демонструє принципово новий для свого часу підхід до вирішення цивілізаційних проблем розвитку, а саме: домінантою розвитку як людства загалом, так і «економічної» людини зокрема має стати збереження довкілля та середовища, в якому живе людина. Основою економічного розвитку суспільства та «економічної» людини мислитель вважав сільське господарство, бо саме воно здатне накопичувати енергетичні потоки. Він виводить чітку формулу організації господарського життя суспільства, порушення якої, на його думку, неминуче призведе до регресу та занепаду суспільства й людства загалом, а саме: 3/5 продукції аграрного сектору економіки мають залишатися у ньому, стаючи основою суспільно-господарського прогресу (зокрема, 2/5 у вигляді соломи й трави, що використовуються для годівлі худоби та удобрення землі органікою, та 1/5 у вигляді зерна, що залишається у селянства); 2/5 у вигляді зерна можуть споживатися робітниками, військовиками та державними службовцями, що виступають виключно «ентропійними органами суспільства» [4].

Філософ-економіст Анатолій Чухно вважав, що національний інноваційний потенціал характеризується ступенем розвитку трансферу технологій, функція якого полягає у поширенні досягнень науки і техніки, у перетворенні їх на елементи комерційно-виробничої діяльності, які підприємці можуть придбати на ринку й використовувати у виробничому процесі. З цього погляду трансфер технологій – важливий складник системи впровадження науково-технічного прогресу у виробництво, що забезпечує комерціалізацію

науково-технічних розробок і результатів, тобто перетворення їх на ринковий товар. Саме використання в якості елемента господарського механізму інноваційного потенціалу сприяє еволюційному поступу «економічної» людини, розвитку інформаційних технологій, інтелектуалізації праці, поєднанню рис «людини економічної» та «людини творчої» [8–11].

Мислитель-економіст Сергій Дацюк є носієм доволі оригінальних, часто контроверсійних ідей, зокрема теорії перспективи і «нового світу». Він підходить до вивчення «економічної людини з точки зору перспективи її розвитку. Так, він вважає, що перспектива пов'язана з особливим зусиллям щодо її створення. Якщо перспектива спеціально не створюється, то вона сама по собі і не виникає, навіть якщо ми не сидимо склавши руки, а діємо. Крім того, самих дій, навіть орієнтованих на майбутнє, для перспективи не досить: потрібно, щоб такі дії взаємодіяли з майбутнім і збагачували його смислами. Сформульована вище модель економічної людини склалася в ході більш ніж двовікової еволюції економічної науки. За цей час деякі ознаки економічної людини, що раніше вважалися основними, відпали як необов'язкові. До цих ознак належать неодмінний егоїзм, повнота інформації, миттєва реакція.

Висновки. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що вчення про економічну людину пройшли еволюцію відповідно до еволюції економічної думки. Відповідно до змін суспільно-економічних моделей, які панували в тій чи іншій епосі, змінювались ознаки і економічної людини. Вони пройшли трансформацію від егоїзму та всебічного розвитку людини-працівника у Середньовіччі до розвитку підприємницьких здібностей, часткового володіння правами на засоби виробництва, фактичного перетворення працівника на оператора комп'ютерної програми, яка керує процесом виробництва у сьогоденні. Українські філософи-економісти досліджували та досліджують «економічну» людину не тільки в контексті відомих західних теорій, а й часто мають особисту думку та свої оригінальні ідеї. У своїх теоріях українським філософам-економістам притаманний розгляд «економічної» людини в тісному її переплетенні із суспільним середовищем, але при цьому вони розглядають її насамперед як вільну працюючу людину. Українська філософсько-економічна думка демонструє стійку традицію осмислення економічної людини крізь призму філософської антропології, етики та соціальної відповідальності. У працях українських мислителів економічна людина постає не як абстрактний носій раціональності або функціональний елемент ринкового механізму, а як цілісна особистість, укорінена в культурному, духовному та історичному контексті. Характерною рисою цієї традиції є наголос на моральних засадах економічної діяльності, справедливості, праці як основі добробуту та необхідності гармонізації індивідуальних і суспільних інтересів. Філософсько-антропологічний підхід дозволяє розглядати економічну людину як динамічний, історично змінний образ, що формується під впливом соціальних інститутів, технологічного розвитку, культурних норм і ціннісних систем. У цьому сенсі раціональність економічної поведінки виявляється не універсальною та позачасовою, а контекстуально зумовленою, такою, що включає етичні, світоглядні й екзистенційні компоненти. Саме ця багатовимірність робить концепт економічної людини продуктивним об'єктом міждисциплінарного аналізу в межах філософії економіки та бізнесу. Важливим результатом дослідження є виявлення того, що українські мислителі значною мірою випереджали сучасні тенденції гуманізації економічної науки. Їхні ідеї про працю як форму самореалізації, про відповідальність власника перед суспільством, про безпеку редукації людини до засобу збагачення, а також про необхідність збереження природного та соціального середовища набувають особливої актуальності в умовах глобалізаційних процесів, цифровізації економіки та екологічних викликів.

Список використаної літератури

1. Історія економічних учень : підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Титаренко, А.М. Поручник та ін. ; за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Титаренко. Київ : КНЕУ, 1999. 564 с.
2. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 856 с.
3. Подолинський С.А. Вибрані твори / Упоряд.: Л.Я. Корнійчук. Київ : КНЕУ, 2000. 328 с.
4. Руденко М. Енергія прогресу: Нариси фізичної економії. Київ : Молодь, 1998. 527 с.
5. Туган-Барановський М.І. Основи політичної економії. / наук. ред., автор передм. і вст. ст. С.М. Злупко. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 628 с.
6. Балудянський М. Про національне багатство. Українська економічна думка : *хрестоматія* / упоряд. С.М. Злупко. Київ : Знання, 2007. С. 86–96.
7. Журавський Д. Про джерела і використання статистичних відомостей. Українська економічна думка : *хрестоматія* / упоряд. С.М. Злупко. Київ : Знання, 2007. С. 98–109.
8. Чухно А.А. Економічна теорія : у 2-х т. Київ : ДННУ АФУ, 2010. Т. 2. 628 с.
9. Яковенко Р.В. Людський капітал та людський потенціал. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 186–193.
10. Яковенко Р.В., Бобочка Т.В., Линченко М.Д. «Людина економічна» та її еволюція. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград : КНТУ. 2015. Вип. 27. С. 129–137.
11. Яковенко Р.В., Бобочка Т.В. Модель «homo economicus». 2015. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/9616e24a-b879-4e05-80ab-e7aa90322c7c/content>

“HOMO ECONOMICUS” AS A SUBJECT OF PHILOSOPHICAL-ECONOMIC ANALYSIS IN THE VIEWS OF UKRAINIAN THINKERS**Ihor Usatiuk**

*State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky”
26 Staroportofrankivska St., 65200, Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0007-4249-4861>*

Oksana Petinova

*State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky”
26 Staroportofrankivska St., 65200, Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1871-1201>*

The development and activity of a person in the context of economic activity is one of the most important foundations of both the well-being of each person and the state and the sustainability of the life of society as a whole. In this regard, it is important to study the role of homo economicus in the context of the development of society. The study of the phenomenon of homo economicus, along with Western philosopher-economists, was also studied by Ukrainian philosopher-economists, who analyzed the homo economicus from different points of view. Over time, the concept of homo economicus is constantly changing, but in general, two approaches are struggling with each other: “homo economicus” as an individualist and “homo economicus” within the framework of social relations. **Purpose and tasks.** The purpose of the article is to analyze approaches to the study of an “economic” person from the positions of Ukrainian philosopher-economists. **Research methods.** In order to achieve the set goal, the following scientific and research methods were used: the method of analysis and synthesis, the method of analogy and comparison, the method of systematization. **Research results.** In accordance with the changes in socio-economic models that prevailed in a particular era, approaches to the study of economic man also

changed. They underwent a transformation from egoism and the comprehensive development of a working person in the Middle Ages to the development of entrepreneurial abilities, partial ownership of the rights to the means of production, and the actual transformation of a worker into an operator of a computer program that controls the production process in the present. The analysis shows that the idea of “homo economicus” throughout history underwent a significant evolution, reflecting the change in socio-economic models, forms of management and worldview orientations of society. From early ideas, in which human economic activity was closely linked to moral virtues, labor as a form of serving the common good and the subordination of private interests to public ones, there was a gradual transition to rationalist models that emphasized individual benefit, entrepreneurial initiative and economic efficiency. At the same time, none of these approaches can be considered exhaustive, since human nature is not reduced to purely economic motivations. Thus, the “homo economicus” in the Ukrainian philosophical and economic tradition appears as a free, hardworking and morally responsible subject, capable of creative activity and conscious choice. Such an approach not only expands the methodological horizons of economic theory, but also creates the basis for the formation of modern models of economic development, focused on man, his dignity and long-term social prospects.

Key words: homo economicus, creative activity, entrepreneurship, means of production, selfishness, labor, competition, labor and social relations, division of labor, philosophy of economics, anthropological phenomenon, economic activity.

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026